

Zouhar, Jan

[Lalíková, Erika. Realita a filozofia na Slovensku: Ján Lajčiak, Gejza Vámoš a Svätopluk Štúr]

Studia philosophica. 2011, vol. 58, iss. 2, pp. 125-127

ISSN 1803-7445 (print); ISSN 2336-453X (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/115911>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

a semináře K. V., Roky Vorovkova života, Bibliografie prací K. V., Ohlasy na práce K. V., Literatura o K. V., Další literatura, Obrazová dokumentace (seznam), Summary a Jmenný rejstřík.

- 1 Vorovka patřil k nepozitivistické (spíše protipozitivistické) skupině českých filosofů (Pavlincová si všimá, jak se ti mladší volně sdružovali kolem *Filosofické revue* a *Filosofie*). Nejvýraznější z nich k filosofii dospěli – jako Vorovka – od exaktních či přírodních věd (Rádl, Mareš, Hoppe). Robert Konečný v monografii o Hoppovi (1970) podrobně vylíčil, jak Hoppého přivedla touha po metafyzice do područí náboženství, teologie, ba tradičního římského katolicismu. (Také Hoppe zemřel velmi předčasně, po mnohých zdravotních trápeních, krátce poté, co v náboženství vyústila jeho cesta za metafyzikou.) Docela by mě zajímalo, kam by se ubíralo Vorovkovo filosofické myšlení zaměřené na oblast metafyziky, kdyby mu byla dána možnost další filosofické práce, zda by se pokusil svůj teistický panpsychismus a monadismus nějak dále vykládat a rozvíjet, zejména po zkušenostech z práce na dějinách americké filosofie. Podnětem k tomu mohly být i některé kritické recenze na Vorovku a jiné ohlasy na *Skepsi a gnósi*.

Jiří Gabriel

Erika Lalíková, *Realita a filozofia na Slovensku: Ján Lajčiak, Gejza Vámoš a Svätopluk Štúr*, Bratislava: Iris 2010, 186 s.

V dějinách malých „národních“ filozofií se jen výjimečně setkáváme s velkými filozofickými osobnostmi světového významu (i když i to se občas děje), ale řada myslitelů i v tomto rámci znamenala velký přínos pro rozvoj filozofického myšlení v dané národní kultuře a mnohdy i v měřítku evropském.

Badatelský zájem o ně je důležitou podmínkou poznání vývojových tendencí určitých myšlenkových okruhů, jejich dynamiky, inspiračních zdrojů, sociálních a politických souvislostí jejich aktivity. Přední znalkyně dějin slovenské a české filozofie Erika Lalíková se ve své monografii *Realita a filozofia na Slovensku* věnuje třem výrazným představitelům slovenského filozofického myšlení – Jánů Lajčiakovi (1875–1918), Gejzovi Vámošovi (1901–1956) a Svätopluku Štúrovi (1901–1981).

V první kapitole se autorka v přehledu zasvěceně věnuje charakteristice slovenského filozofického myšlení na konci 19. a v první polovině 20. století, v období, ve kterém Lajčiak, Vámoš a Štúr působili a které také významně ovlivnili. Stranou jejího zájmu nezůstaly v dalších kapitolách ani jejich často dramatické životní osudy: Lajčiak svá zahraniční studia filozofie a teologie zakončil doktoráty v Lipsku a Paříži, přesto se po návratu do Uher setkal s hlubokým nezájmem, Vámoš po studiích medicíny v Praze a filozofie v Praze a Bratislavě působil jako lékař v Piešťanech, ale v březnu 1939 odešel nejprve do Číny a po válce do Brazílie, univerzitní dráhu prvního slovenského profesora systematické filozofie S. Štúra dvakrát (1939–1945 a 1949–1968) přerušily politické události a nástupy totalitních režimů.

V kapitole Ján Lajčiak: „solitér z donútenia“ přistupuje E. Lalíková k Lajčiakovi jako k všestrannému humanistovi, vědci, orientalistovi a prvnímu slovenskému sociologovi, který však byl přehlížen a jehož názory byly jeho současníky pokládány za bezcenné. To je pro autorku výzva k odkrývání hodnot Lajčiakova díla. Nachází je v činnosti překladatelské, v orientaci na filozofický a teologický modernismus a evolucionismus, který Lajčiak interpretoval v kon-

textu názorů Darwina. Lalíková připomíná, že pro Lajčiaka je evoluce heslem moderního života a ukazuje, jakou pozornost věnoval Lajčiak Slovensku, jeho kultuře, vzdělanosti, společenskému životu a jeho negativním stránkám, dalšímu rozvoji, typologii slovenských individualit, místu filozofie ve vědecké evoluci.

Tvůrčím způsobem rozvíjí Lalíková Emersonovu myšlenku o dobové a společenské podmíněnosti činnosti tvůrčích osobností i ve své analýze základů tvorby Gejzy Vámoše v kapitole Gejza Vámoš: permanentní buňič. Dokládá přesvědčivě jeho ovlivnění realismem, názory moderní přírodovědy a společenských věd, jeho aspirace v oblasti aplikované etiky a představuje ho jako biologického filozofa, u kterého podle ní není možné oddělit tři vrstvy jeho osobnosti (prozaik, lékař, filozof), které (byť nesystematicky) využívaly řadu evropských inspiračních zdrojů. Jeho projekt biologické filozofie, vlastně filozofie života je založen na principech krutosti, lásky a soudržnosti. Přesvědčivě se E. Lalíková vyrovnala s náročností analýzy Vámošových názorů, která je dána jejich tematickou orientací a zvláštním způsobem i metaforičností jeho úvah. V detailním rozboru navíc ukázala, že právě u Vámoše je zřejmý vliv A. Schopenhauera a F. Nietzscheho. Připomněla v této souvislosti, že obdobně tak byli na Slovensku zasaženi i další autoři, například Martin Rázus. V části kapitoly o S. Štúrovi i v poznámkách se autorka k Nietzscheově ohlasu ve slovenském myšlení obsáhle vrátila a pozoruhodným způsobem rozšířila dosavadní analýzy tohoto problému.

Třetí autor, Svätopluk Štúr, působil (jak jsme už připomněli) jako univerzitní profesor systematické filozofie na FF UK v Bratislavě. Lalíková mu věnovala čtvrtou kapitolu své monografie Kontúrami tvorby Svätopluka Štúra. Připomíná jeho

slova z roku 1939 o touze dneška po nové, duchovnější harmonii, po široké klasičnosti a po syntéze a rekapituluje jeho tvorbu – časopisecké studie, doktorskou práci K logickým problémom súčasnej filozofie, habilitační spis Problém transcendentna v súčasnej filozofii, rukopis Nemecké zvrátenie všetkých hodnot (později knižně *Nemecká vôľa k moci*), Rozprava o živote, Zmysel slovenského obrodzenia, Marxisticko-leninská vôľa k moci, Zápsy a scestia moderného človeka i rukopis Hovory k mládeži. Lalíková jistě právem řadí Štúra k osobnostem typu Jana Patočky, Milana Šimečky, Dominika Tatarky, Hannah Arendtové a dalších a ukazuje, jak se Štúr snažil o soulad vertikálního (filozofického) pohledu s pohledem horizontálním (historickým), jak hledal lék nápravy, lék na naše choroby, jak byl přesvědčen o nenahraditelné a nezastupitelné úloze filozofie v tomto úsilí.

Oprávněnou pozornost a uznání vzbuzují rozsáhlé a mimořádně cenné poznámky. Do nich jakoby autorka vložila druhou linii svého rozboru, ve které přibližuje celou řadu osobností a myšlenkových proudů (Svetozár Hurban Vojanský, František Jehlička, Samuel Štefan Osuský, slovenští tolstojovci, hlasisté, Josef Tvrдый, Josef Král, Igor Hrušovský, N. O. Losskij, davisté, H. Gregorová, T. G. Masaryk, E. Lévinas), které souvisejí s tvorbou tří analyzovaných autorů.

Práce se opírá nejen o důkladnou znalost často zapomenutých textů zmíněných tří autorů a pramenné studium řady prací slovenských, českých a dalších zahraničních autorů, jejich současníků, předchůdců a následovníků, ale také o širokou literaturu sekundární. Úkol, který si autorka dala – ukázat, zda něco spojuje tvorbu tří autorů, jejichž práce jsou jinak značně divergentní – , byl velmi obtížný a náročný. Její práce přinesla pozoruhodný výsledek. Ukázala, že po všechny tři

autory byla příznačná snaha o vědeckost, o prosazování moderních koncepčních a metodologických postupů, zájem nejen o filozofii, ale také o společenské a přírodní vědy, osobitý vztah k literatuře a jazyku, snaha o zpřístupnění moderních evropských filozofických směrů slovenským čtenářům i zájem o sociální a politické otázky a problémy. Podle E. Laličkové je navíc spojoval realistický pohled na svět, na skutečnost, požadavek výchovy všech společenských vrstev a naděje, které vkládali do role filozofie a filozofů při rozvoji vědeckého poznání a nápravě společenských poměrů.

Jan Zouhar

Lubomír Belás – Eugen Andreanský (eds.), *7. kantovský vedecký zborník*, Prešov: Prešovská univerzita 2010, 175 s.

V Prešově vyšel už v pořadí sedmý Kantovský sborník, tentokrát většinou zaměřený na Kantovo pojetí společnosti a náboženství. V úvodní stati jeden z editorů, Eugen Andreanský, stručně shrnuje historii vydávání sborníků a informuje o hlavních myšlenkách uveřejněných statí. Sborník sám se dělí na tři části: I. příspěvky domácích autorů, II. příspěvky zahraničních autorů a Přílohu – zprávu S. Zákatné o studii E. L. Fackenheimu Kant's Concept of History.

První stať v části věnované domácím autorům věnoval Teodor Münz otázce: Je Kantova vec osebe celkom nepoznatelná? Existuje Kantova vec osebe vôbec? Münz ukazuje na rozpornost v Kantově pojetí věci o sobě, o níž můžeme mluvit jen v negativních pojmech. To mu připomíná Plotinovo Jedno, jehož tradice se pak táhne celými dějinami. Rozdíl vidí v tom „že plotinovské Jedno se rozrůznilo

do nezávislé skutečnosti, tedy do kantovské věci o sobě, zatímco u Kanta se sama tato věc o sobě rozrůznila jen v subjektu“ (s. 18–19). Konstatuje, že Kant se v této souvislosti pustil do podobné spekulace, kterou odsoudil, když kritizoval tradiční spekulaci o židovsko-křesťanském Bohu.

Lubomír Belás napsal článek Kantov kultúrny svet a dejiny. Rozdělil ho na dvě části: teoretickou věnovanou definici kultury a část uvažující o aktuálnosti Kantových názorů na dějiny a zejména problému multikulturality. V první části chápe kulturu u Kanta jako most mezi přírodou a svobodou, ale věnuje se i určení místa kultury v Kantově systému. V druhé kritizuje některé přístupy J. Buzalky, a pak ukazuje na vztah moderního pojmu multikulturalismus k pojmu světoobčanství.

Eugen Andreanský se věnoval Kantovi a problému komunikace. Podle jeho názoru je problém komunikace u Kanta velmi důležitý. Rozebírá ho v několika souvislostech: poznání (poznatek musí být s to vystavit se diskusi!); náboženství (zde naráží na problémy jednoty náboženské víry a na tajemství víry); mravnosti (zejména v oblasti mravní výchovy); vkusu (zde se objevuje pojem sensus communis) a dokonce v oblasti duševní choroby (ztráta smyslu pro myšlenky, které jsou společné všem). Vzhledem k takovému významu komunikace není divu, že se Kant snažil vypracovat pro ni i určitá pravidla.

Kantov sociální transcendentálnízismus, to je název příspěvku Marka Stachoně. Ten chápe Kantův sociální transcendentálnízismus v souvislosti s plánem přírody, která prostřednictvím různých peripetií vede lidstvo k vytvoření všeobecného světoobčanského stavu, v němž teprve člověk rozvine všechny původní vlohy svého druhu. Avšak souvislost není tak jednoduchá, protože právě u Kanta je vztah mezi přírodou a člověkem svým